

СУТНІСТЬ І ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ ПРАВОВИХ ВИСНОВКІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Василина Н.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного процесу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0001-5417-5074*

Шикір Д.О.,

*аспірант 2-го року навчання
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0009-0006-0683-5772*

Василина Н.В., Шикір Д.О. Сутність і правове підґрунтя обов'язковості правових висновків Верховного Суду у цивільному судочинстві.

Стаття розглядає питання забезпечення єдності правозастосування через обов'язковість правових висновків Верховного Суду України, що є особливо актуальним у контексті реформування судової системи. У вступній частині наголошується на важливості стабільності судової практики як ключового елемента правової визначеності та верховенства права в правовій державі. Авторами пропонується аналіз ролі Верховного Суду, визначеної Конституцією та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції 2016 року. Закріплення статусу Верховного Суду як єдиного суду касаційної інстанції забезпечує можливість формування єдиної судової практики, зокрема вказівки, що містяться в постанові суду касаційної інстанції, визнаються обов'язковими для суду першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи, що у свою чергу, забезпечує передбачуваність судових рішень.

Окрім правових аспектів, у статті розглянуто теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з обов'язковістю правових висновків. Авторами відзначаються переваги єдності правозастосування. Водночас, робиться акцент на певних ризиках щодо обмеження дискреції суду, що може позначитися на праві тлумачити закон відповідно до обставин справи. Важливим аспектом є досвід країн, де забезпечення єдності судової практики досягається різними методами, як, наприклад, прецедентна практика у Великій Британії або нормативне тлумачення в країнах

континентального права. Україна намагається знайти власний підхід, який би забезпечував правову визначеність і водночас дозволяв гнучкість у правозастосуванні.

У результаті дослідження авторами пропонується шляхи вдосконалення законодавчого регулювання обов'язковості правових висновків через аналіз їхнього впливу на судову практику та досвід європейських країн. Обговорюються переваги й недоліки обов'язковості правових висновків, зокрема їхня роль у зміцненні правопорядку та забезпеченні рівності перед законом. Важливим є також розгляд засобів, що дозволяють Верховному Суду коригувати свої правові висновки відповідно до нових обставин, що підвищує ефективність правової системи та довіру громадян до правосуддя. Стаття завершується висновками про необхідність підтримки єдності правозастосування як основи стабільності правової системи та подальшого вдосконалення інституційної незалежності судів для забезпечення справедливого правосуддя.

Ключові слова: правові висновки, Верховний Суд, правова визначеність, судової практика, цивільне судочинство, судової реформа, незалежність суддів.

Vasylyna N.V., Shykir D.O. The essence and legal basis of the binding nature of legal conclusions of the Supreme Court in civil proceedings.

The article addresses the imperative of ensuring consistency in legal application through the mandatory legal conclusions of the Supreme Court of Ukraine, a significant aspect in light of ongoing judicial reform. The introductory section highlights

the importance of judicial practice stability as a cornerstone of legal certainty and the rule of law in a democratic state. The author examines the Supreme Court's enhanced role following the 2016 amendments to the Constitution and the Law on the Judiciary and the Status of Judges, which positioned the Supreme Court as the sole cassation instance. This has allowed the Supreme Court to establish binding legal conclusions for lower courts, aiding in the elimination of legal inconsistencies and fostering predictability in judicial decisions.

In addition to legal aspects, the article explores theoretical and practical challenges associated with the binding nature of legal conclusions. The author notes the advantages of a unified approach in legal application while also addressing potential risks to judicial independence, which could limit judges' ability to interpret the law according to the case's unique circumstances. An important facet is the comparative analysis of other countries' experiences in ensuring uniform judicial practice, such as precedent-based decisions in the United Kingdom or normative interpretation in continental law systems. Ukraine is striving to identify an optimal approach that achieves legal certainty while allowing flexibility in judicial practice.

Through the research, the author proposes ways to improve the legislative regulation of binding legal conclusions by analyzing their impact on judicial practice and drawing on the experience of European nations. The benefits and drawbacks of mandatory legal conclusions are discussed, particularly their role in reinforcing legal order and ensuring equality before the law. The analysis also includes mechanisms allowing the Supreme Court to adjust its legal positions in response to new circumstances, enhancing the legal system's efficiency and public trust in justice. The article concludes with recommendations emphasizing the need for unity in legal application as the foundation for legal system stability and the further enhancement of institutional independence within the judiciary to uphold fair justice.

Key words: Legal conclusions, Supreme Court, legal certainty, judicial practice, civil proceedings, judicial reform, judicial independence.

Постановка проблеми. Тема обов'язковості правових висновків є однією з ключових у правовій системі, оскільки безпосередньо впливає на єдність судової практики та функціонування судової системи загалом. Верховний Суд, як касаційна інстанція, формує правові висновки з питань застосування норм права, що забезпечує однакове їх трактування та застосування судами. Однак актуальним залишається питання меж обов'язковості цих висновків, можливості їх подальшого розвитку чи коригування в

контексті динаміки правових відносин і реальних обставин конкретних справ.

Стан опрацювання проблематики. Серед науковців, які досліджували питання обов'язковості правових висновків Верховного Суду, варто відзначити внесок таких авторів, як Берназюк О.О., який аналізував роль правового висновку у забезпеченні принципу законності, Квятковська Б.І., яка висвітлювала теоретичні аспекти судового прецеденту, а також Рябченко Ю.Ю., який досліджував судову правотворчість як інструмент забезпечення верховенства права. Їхні праці надають фундаментальне розуміння важливості правових висновків для забезпечення єдності судової практики та стабільності правової системи.

Однак слід зазначити, що ними не розглядалися деякі аспекти, які є актуальними в умовах сьогодення, а саме: межі обов'язковості правових висновків Верховного Суду, можливість їх розвитку та коригування в умовах змінних правових відносин та реальних обставин конкретних справ. Саме ці питання залишаються недостатньо дослідженими в сучасній правовій літературі і становлять предмет детального аналізу в цій статті.

Мета дослідження. цієї статті полягає в аналізі сутності правових висновків Верховного Суду, дослідженні їх обов'язковості та правового підґрунтя для судів, а також у визначенні впливу цих висновків на правозастосовну практику в Україні. У процесі дослідження розглядаються основні правові підстави обов'язковості правових висновків, визначені законодавством України, судовою практикою та міжнародними стандартами, зокрема рекомендаціями Ради Європи.

Завданням статті є аналіз норм права, що встановлюють обов'язковість правових висновків для судової системи України, розгляд ролі цих висновків як засобу забезпечення правової визначеності та стабільності судової практики, визначення проблемних аспектів їх обов'язковості та взаємозв'язку із судовою дискрецією, а також окреслення перспектив удосконалення законодавства для ефективного застосування правових висновків з метою зміцнення правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Аналіз норм законодавства, що встановлюють обов'язковість правових висновків для судової системи України, є важливим для розуміння принципів функціонування правової системи, особливо в аспекті забезпечення єдності судової практики та однакового застосування правових норм. В Україні обов'язковість правових висновків Верховного Суду закріплена в кількох ключових законодавчих актах, включаючи Закон України «Про судоустрій і статус суддів», а також про-

цесуальних кодексах. Зокрема, згідно з статтею 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів», висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [1].

У цьому контексті його висновки щодо застосування правових норм є обов'язковими для державних органів, а також повинні враховуватись іншими судами при застосуванні відповідних норм права. При цьому суди мають право відступити від правового висновку Верховного Суду за умови надання відповідного аргументованого обґрунтування свого рішення, що дозволяє врахувати специфіку кожної конкретної справи та забезпечити гнучкість судової системи [1].

Також, відповідно до ч. 4 ст. 263 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України), при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду [3].

Згідно з ч. 1 ст. 417 ЦПК України, вказівки, що містяться в постанові суду касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи [3].

З огляду на вищезазначене, суди зобов'язані враховувати правові висновки Верховного Суду при виборі та застосуванні норм права до конкретних правовідносин, а також дотримуватись вказівок суду касаційної інстанції під час повторного розгляду справи. Це забезпечує єдність судової практики та передбачуваність судових рішень, що є важливим для правової стабільності та довіри до судової системи.

Важливим аспектом цієї теми є розуміння відмінності між «висновком» і «правовою позицією» Верховного Суду. На жаль, у законодавстві чітких визначень цих термінів немає, що створює певні труднощі у розмежуванні їх сутності. Як правило, правова позиція, сформульована у постановах Верховного Суду, є детальним обґрунтуванням застосування певної норми права, а висновок – це коротке узагальнення цієї позиції [2, с. 39]. Така структура є важливою для практикуючих правників, адже повне розуміння правової позиції дозволяє правильно застосовувати норму в конкретних правовідносинах та досягти найбільш ефективного і обґрунтованого захисту інтересів клієнта. Використання правових висновків Верховного Суду у практиці забезпечує правникам можливість орієнтувати-

ся на стабільну судову практику, що підвищує ефективність правозастосування та забезпечує передбачуваність судових рішень.

Обов'язковість правових висновків Верховного Суду для інших судів зберігається також і в процесуальних кодексах України, зокрема, у Господарському, Цивільному та Кодексі адміністративного судочинства. Наприклад, у частині 5 статті 411 Цивільного процесуального кодексу України зазначено, що висновки касаційної інстанції є обов'язковими для судів першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи [3]. Це положення сприяє забезпеченню стабільності судової практики, а також усуває правову невизначеність у розгляді подібних справ, що, в свою чергу, підвищує довіру до судової системи та знижує ризик виникнення суперечностей при ухваленні рішення, між судами.

Роль правових висновків, сформульованих Верховним Судом, є однією з ключових складових забезпечення правової визначеності та стабільності судової практики в Україні [4, с. 52]. Це зумовлено тим, що правова визначеність є фундаментальною умовою верховенства права, а також необхідною передумовою для прогнозованості судових рішень. Громадяни, адвокати та судові органи очікують, що судова практика буде стабільною та послідовною, що дозволяє забезпечити передбачуваність застосування норм права і сприяє довірі до судової системи.

Принцип правової визначеності передбачає, що закони та правові акти мають бути ясними, доступними та передбачуваними для розуміння громадянами. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово зазначав важливість цього принципу у своїх рішеннях. Наприклад, у справі «Олександр Волков проти України» ЄСПЛ підкреслив, що наявність чіткої та послідовної судової практики сприяє передбачуваності закону [5], а в рішенні у справі «Веренцов проти України» Суд зауважив, що судові органи зобов'язані послідовно інтерпретувати загальні положення законів, розсіюючи будь-які сумніви щодо їхнього змісту [6].

Для правозастосування важлива стабільність правових висновків, сформованих Верховним Судом. Проте це не означає, що судова практика не може бути змінена в разі об'єктивної вимоги часу. Так, в окремих випадках зміна правового висновку може бути необхідною, щоб відповідати новим суспільним відносинам або змінам у правовому середовищі. Верховний Суд, наприклад, у справах, які мають широкий суспільний резонанс, іноді ухвалює рішення, які можуть змінити попередню практику, але робить це обґрунтовано, з метою забезпечення справедливості та належного правозастосування.

Крім того, відсутність єдиної судової практики щодо певного питання може бути показни-

ком наявності недоліків у самому законодавстві. У таких випадках законодавець має реагувати, вдосконалюючи правові норми. Питання правової визначеності та передбачуваності стають особливо актуальними у випадках, коли мова йде про можливість ретроспективної зміни судової практики. Цей аспект демонструє складність ухвалення рішення Верховним Судом, коли треба вибрати між зміною практики задля розвитку права і стабільністю практики та уникнення негативних наслідків для вже існуючих правовідносин.

Правові висновки Верховного Суду відіграють значну роль у забезпеченні довгострокової послідовності судових рішень [7, с. 65]. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню довіри громадян і правозастосовчих органів до судової системи, оскільки забезпечує однаковий підхід до подібних правовідносин. Така послідовність є важливою не тільки для захисту прав і свобод громадян, а й для належного функціонування правової держави.

Правові висновки Верховного Суду, по суті, виконують функцію інструменту, який спрямований на подолання можливих суперечностей між судами. Це особливо важливо в умовах швидких змін у законодавстві, коли одні й ті ж положення закону можуть трактуватися судами по-різному. Використання правових висновків Верховного Суду дозволяє звести до мінімуму правову невизначеність та уникнути ситуацій, коли одні й ті ж факти та обставини призводять до різних судових рішень [8, с. 124].

Розглядаючи питання обов'язковості правових висновків, слід також звернути увагу на міжнародний досвід, адже принцип обов'язковості судових прецедентів (у тому числі й правових висновків вищих судів) є невід'ємною частиною правових систем багатьох країн. Наприклад, у правових системах англо-саксонської традиції судові прецеденти є обов'язковими для судів нижчих інстанцій, і це значно впливає на уніфікацію правозастосування. У країнах континентальної Європи, зокрема у Франції та Німеччині, також існують механізми забезпечення послідовності судової практики через інститути судового контролю та обов'язкових правових висновків касаційних судів. Ці правові висновки відіграють важливу роль у забезпеченні однакового застосування законодавства, а також у розвитку права через судову практику, що дає можливість адаптувати законодавство до конкретних випадків [7, с. 54].

Застосування правових висновків у судових системах різних країн свідчить про те, що обов'язковість правових висновків не є виключно українським явищем, а має міжнародне підґрунтя. Сучасні тенденції розвитку правової системи України також свідчать про прагнення

до уніфікації правозастосування та посилення ролі судового прецеденту в забезпеченні правової стабільності. У зв'язку з цим, законодавець передбачив у нормах процесуальних кодексів обов'язок судів враховувати висновки Верховного Суду при вирішенні подібних справ. Цей підхід сприяє збалансованому розвитку судової практики, забезпечуючи, що аналогічні справи вирішуватимуться однаково, що своєю чергою зміцнює принцип правової визначеності [8, с. 59].

Слід зазначити, що правові висновки також сприяють вдосконаленню законодавства. У процесі застосування правових висновків судова практика виявляє можливі прогалини, суперечності та недоліки чинного законодавства, що потребують виправлення або уточнення. Згодом ці проблеми можуть бути враховані законодавцем, що сприяє гармонізації національної правової системи з реальними потребами суспільства. Відомі випадки, коли зміни в законодавстві були запроваджені саме на основі узагальненої судової практики, яка відобразила тенденції та вимоги правозастосування [9, с. 119].

Ми погоджуємось з позицією Сахнюк В.В. щодо того, що обов'язковість правових висновків відіграє ключову роль у забезпеченні єдності правозастосування та зворотного зв'язку між судовою і законодавчою владою, що сприяє розвитку правової системи [9, с. 120]. Водночас, слід наголосити на тому, що обов'язковість правових висновків не тільки гарантує стабільність і передбачуваність судових рішень, але й допомагає забезпечити баланс між правом на доступ до правосуддя та розумними строками розгляду справ. Дотримання правових висновків Великої Палати Верховного Суду дозволяє судам орієнтуватися на усталені правові підходи, що значно зменшує необхідність у повторному аналізі вже вирішених питань і сприяє пришвидшенню судового процесу. Таким чином, обов'язковість правових висновків не лише забезпечує єдність судової практики, але й робить правосуддя більш доступним та ефективним для громадян, підвищуючи довіру суспільства до судової системи та сприяючи справедливості – ключовій меті правової держави.

Водночас, важливо зазначити, що, незважаючи на обов'язковість врахування правових висновків, Верховний Суд зберігає можливість перегляду своїх висновків зокрема, коли це є необхідним для вирішення виключної правової проблеми. Такий підхід забезпечує гнучкість судової системи, що дозволяє їй адаптуватися до соціальних змін і нових правових викликів.

Європейський суд з прав людини також підтримує таку позицію, визнаючи, що абсолютна незмінність судової практики може призводити до застою правової системи і, як наслідок, пору-

шення принципу правової визначеності в умовах зміни правовідносин. Саме тому ретельний і обґрунтований перегляд правових висновків іноді необхідний, адже це дозволяє Верховному Суду реагувати на нові виклики та проблеми.

Ми погоджуємось з позицією Шафарчука В., що правові висновки Верховного Суду не лише виконують роль стандартизатора судової практики, але й служать важливим механізмом для вдосконалення та конкретизації законодавства [10, с. 41]. Верховний Суд, формулюючи правовий висновок щодо застосування певної норми, часто роз'яснює її застосування в різних обставинах, що дозволяє іншим судам уникати помилок або двозначностей у подібних справах.

Водночас, слід наголосити на тому, що правові висновки Верховного Суду є не лише засобом підвищення стабільності судової практики, але й важливим елементом для підтримання принципу правової визначеності. Це сприяє формуванню єдиної правозастосовної позиції в масштабах країни, що є основою для ефективного правосуддя та дієвого захисту прав громадян, що є невід'ємною частиною побудови правової держави.

Обов'язковість правових висновків Верховного Суду для інших судів і суб'єктів правозастосування створює певні виклики щодо судової дискреції. З одного боку, обов'язковість таких висновків є інструментом забезпечення єдності судової практики, правової визначеності та стабільності, що сприяє передбачуваності правозастосування, особливо в умовах швидких змін у законодавстві, а з іншого, така обов'язковість ставить перед судами завдання керуватися рішеннями, що не завжди можуть відображати особливості конкретної цивільної справи, потенційно обмежуючи простір для вільної інтерпретації законів.

Проблема обов'язковості висновків Верховного Суду полягає також у тому, що судді нижчих інстанцій опиняються в положенні, коли вони повинні слідувати вже усталеній судовій практиці, навіть якщо мають інше бачення щодо тлумачення норм права.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях визначає, що обов'язковість правових висновків повинна обмежуватися лише певними загальними положеннями, що стосуються однакового застосування норм права [13]. Ми погоджуємось з позицією Ясинка, що такий підхід є компромісним рішенням між потребою в єдності судової практики і свободою судового розсуду, оскільки він дозволяє судам вільно інтерпретувати конкретні обставини справ, спираючись на загальні рамки, визначені правовими висновками Верховного Суду [15, с. 99]. Водночас, слід наголосити на тому, що така свобода розсуду повинна бути обґрунтованою та відповідати принципам

правової справедливості, щоб уникати надмірного відступу від усталеної судової практики.

При цьому, важливим є встановлення чітких критеріїв, коли суди мають право на відступ від правових висновків Верховного Суду. У цивільній юрисдикції, відповідно до статті 263 ЦПК України, при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду. Тобто, суд має право а не обов'язок щодо врахування висновків, що дозволяє йому відступити від усталених правових висновків, якщо суддя обґрунтовано доведе, що попередній висновок не відповідає обставинам конкретної справи або принципам правової справедливості. Такий підхід дозволяє зберегти баланс між стабільністю судової практики та свободою судового розсуду, залишаючи суддям можливість діяти неупереджено та об'єктивно.

Так, наприклад, рішенням Великої Палати Верховного Суду (ВП ВС) у справі № 755/10947/17 було визначено, що оскарження дій нотаріуса, який здійснив державну реєстрацію права власності на іпотечне майно за банком, має розглядатися в цивільному, а не адміністративному порядку, оскільки спір стосується права цивільного.

ВП ВС відступила від раніше викладених правових висновків ВСУ, зазначивши, що у справах про оскарження державної реєстрації права власності, яка здійснюється на підставі іпотечного договору, наявний цивільно-правовий спір, а не публічно-правовий. Таке розмежування юрисдикції забезпечує належний розгляд спорів щодо права власності, що виникають через порушення прав позивачів на майно. Зокрема, ВП ВС уточнила, що дії приватного нотаріуса у цьому випадку мають розглядатися у порядку цивільного судочинства, як це передбачено ч. 1 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК), оскільки спори щодо реєстрації майна є похідними від основного питання права власності.

Крім того, ВП ВС надала важливе роз'яснення щодо пріоритетності правових позицій, відступивши від низки постанов ВСУ та наголосивши, що суди під час розгляду аналогічних справ повинні враховувати останню правову позицію ВП ВС. Це рішення стало важливим для єдності судової практики, особливо в умовах наявності колізій у правових позиціях ВСУ [14].

Отже, обов'язковість висновків Верховного Суду і судова дискреція повинні співіснувати на основі зваженого підходу, де обов'язковість обмежується необхідністю забезпечення єдності правозастосування, але не перешкоджає свободі судового розсуду у вирішенні справ, що мають індивідуальні особливості.

Перспективи удосконалення законодавства для підвищення ефективності застосування правових висновків Верховного Суду мають на меті зміцнення правосуддя та підвищення якості судової системи. Сьогодні правові висновки відіграють вирішальну роль у забезпеченні єдності судової практики та підвищенні правової визначеності, але для їх ефективного застосування важливо вдосконалити нормативну базу, яка регулює порядок формування та врахування цих висновків судами.

Одним із головних напрямів удосконалення є чітке законодавче визначення статусу правових висновків Верховного Суду та меж їх обов'язковості. Сьогодні вони є обов'язковими для органів влади та повинні враховуватися судами при вирішенні подібних справ. Проте недостатньо визначені підстави для можливого відступу від них можуть призвести до формування нестабільності судової практики або до надмірного обмеження свободи судового розсуду [15, с. 297]. Вдосконалення законодавства могло б включати чіткі критерії, за яких суди нижчих інстанцій мають право відступати від усталеної практики Верховного Суду, зокрема у разі, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що правовий висновок вимагає перегляду з метою захисту принципів справедливості та розумності.

Перспективною ініціативою також є інтеграція сучасних технологій для автоматичного аналізу та моніторингу судової практики з метою виявлення відхилень від правових висновків. Це може включати використання технологій штучного інтелекту, що дозволять аналізувати значний масив даних і сигналізувати про відхилення або суперечливі рішення, що не суперечать правовим висновкам Верховного Суду. Впровадження таких технологій сприятиме підвищенню рівня правової визначеності та уніфікації судової практики.

Отже, комплексний підхід до вдосконалення законодавства може значно підвищити ефективність застосування правових висновків Верховного Суду, забезпечити правову визначеність, прозорість судової практики та зміцнити основи справедливого правосуддя.

Загалом, обов'язковість правових висновків вищих судових інстанцій є невід'ємною складовою функціонування правової системи, яка забезпечує не лише стабільність та передбачуваність судових рішень, але й сприяє підвищенню якості судочинства та довіри громадян до судової системи. Єдність правозастосування, яку забезпечують правові висновки, позитивно впливає на рівень правової культури суспільства та сприяє ефективній адаптації правової системи до змін і викликів сучасного суспільства.

Висновки. Правові висновки мають ключове значення для функціонування правосуддя, за-

безпечуючи єдність та передбачуваність правозастосування.

По-перше, обов'язковість правових висновків сприяє зменшенню правової невизначеності та забезпечує однаковість у тлумаченні норм права, що є важливим як для суддів, так і для учасників судового процесу. Тлумачення правових норм, сформульоване у правових висновках Верховного Суду, дозволяє нижчим судовим інстанціям орієнтуватися на них і, таким чином, уникати суперечностей у судових рішеннях.

По-друге, закріплення обов'язковості правових висновків підтримує принцип верховенства права, який вимагає чіткого і послідовного правозастосування. Правові висновки найвищих судових інстанцій виступають інструментом підвищення ефективності та справедливості судової системи, оскільки дозволяють забезпечити захист прав громадян і дотримання законності в системі цивільного судочинства. Правові висновки також є важливими для формування довіри до судової системи, оскільки вони дозволяють прогнозувати можливі судові рішення та зменшують процесуальні зловживання.

По-третє, важливо відзначити, що правові висновки мають зберігати гнучкість, аби суди мали можливість відступати від попередніх правових висновків за умов, коли виникають нові суспільні обставини або змінюється законодавство. Це забезпечує динамічний розвиток правової системи та дає можливість відповідати на сучасні виклики, адаптуючи судову практику до нових умов.

Таким чином, обов'язковість правових висновків слугує не лише інструментом формування послідовної судової практики, а й підвищує якість судочинства, сприяє справедливості та відкритості правосуддя. Врахування правових висновків – це запорука стабільності правової системи, яка водночас має залишатися гнучкою і здатною адаптуватися до змін, щоб продовжувати бути ефективним засобом захисту прав і свобод громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 31, ст. 545.
2. Берназюк О.О. Роль правового висновку Верховного Суду у забезпеченні принципу законності. *Журнал «Конституційно-правові академічні студії»*. 2022. № 1. С. 37–45. URL: <https://doi.org/10.24144/2663-5399.2022.1.04>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 40-41, 42, ст. 492.

4. Квятковська Б.І. Судовий прецедент: деякі теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 21. С. 52–55.
5. Європейський суд з прав людини. Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11): Рішення від 09 січня 2013 р.; остаточне від 27 травня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947.
6. Європейський суд з прав людини. Справа «Веренцов проти України» (Заява № 20372/11): Рішення від 11 квітня 2013 р.; остаточне від 11 липня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945.
7. Ільков В. Судове рішення як джерело права в адміністративному судочинстві України. *Jurnalul Juridic național: Teorie și Practică*. 2019. No 4. С. 65–67.
8. Константий О. «Вторинні» джерела права адміністративного судочинства України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. No 5(39). С. 59–62.
9. Сахнюк В.В. Роль та місце судового прецеденту у системі джерел національного права. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 119–122.
10. Шафарчук В. Судовий прецедент в Україні. *Юридична Газета*. 2013. № 35. С. 41. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudoviy-precident-v-ukrayini.html> (дата звернення: 22.08.2023).
11. Рябченко Ю.Ю. Судова правотворчість як спосіб забезпечення верховенства права. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 62–68.
12. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151-2 Конституції України: Рішення Конституційного Суду України від 2 грудня 2019 року № 11-п/2019, Справа № 1-182/2019(4165/19). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-19#top>.
14. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі за позовом фізичної особи, іпотекодавця, щодо оскарження дій приватного нотаріуса, яким здійснено державну реєстрацію права власності на іпотечне майно за банком, на підставі іпотечного договору: постанова Верховного Суду від 30 січня 2019 року, справа № 755/10947/17, провадження № 14-435цс18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.
15. Ясинок Д.М. Уніфікація процесуального законодавства у сфері судової правотворчості та її меж. *Київський часопис права*. 2021. № 3. С. 98–102.